

КРИВИЧНО ДЕЛО ПРАЊЕ НОВЦА У УПОРЕДНОМ И НАЦИОНАЛНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ

***Апстракт:** Облици угрожавања економског система једне земље су веома разноврсни. У савремено време до изражаја долазе перфидни системи деловања организованих криминалних група, посебно у сфери организованог криминалитета. Једна од таквих криминалних активности свакако је и прање новца, које све више постаје озбиљан међународни проблем. Ако се има у виду да делатност криминалних организација из домена организованог криминалитета углавном поприма међународне размере, онда је јасно зашто и међународна заједница у својим правним актима инсистира на неопходности повезивања и јединственог деловања свих земаља на његовом спречавању и сузбијању. С тим у вези, међународна заједница је донела низ прописа којима су утврђени међународни стандарди који су све више уграђени и у национална законодавства. Поред прихватања међународних стандарда и њихове имплементације у сопствено законодавство, Србија је донела и Националну стратегију за борбу против прања новца и финансирања тероризма.*

***Кључне речи:** прање новца, организовани криминалитет, међународне конвенције, национално законодавство, национална стратегија.*

1. Уводне напомене

Остваривање профита је основни циљ сваке организоване криминалне делатности. Врло често се разним таквим активностима остварују енормне суме новца, које самим тим представљају незаконито стечену имовинску корист. Извршиоци кривичних дела настоје да легализују приходе који су стечени криминалним активностима или желе да га прикажу као да потиче из неких легалних правних послова. Да би се тако стечени новац могао несметано користити, он мора бити легализован, односно „опран” и тако укључен у легалне финансијске токове. Учесници у прању новца прибегавају разним финансијским

трансакцијама, с циљем прикривања правог порекла новца, да би га учинили легалним средством промета на тржишту новца, што им обезбеђује нормално коришћење у пословним односима у којима пласирају свој капитал.

Прање новца је пратећа појава организованог криминалитета, али и других облика криминалног деловања које учиниоцима доноси противзакониту имовинску добит, јер се прањем новца, новац који је стечен криминалном делатношћу легализује, чиме се стиче могућност да се тај новац користи кроз легалне токове, у оквиру производње, трговине, платног промета и слично.¹ Као пратећа појава криминалне делатности, присутно је у земљама широм света, врши се на разне начине и испољава кроз различите форме. У савременим условима оно добија комерцијалне видове, испољавајући се као недозвољени „бизнис” који појединим националним привредама проузрокује велике штетне последице.

Прање новца је део привредног криминалитета и према степену друштвене опасности спада у најтежи вид овог криминалитета, јер погађа основне темеље државе и њеног привредног система. Оно је пратећа појава савремених облика криминалитета.

Као појава, прање новца је глобални проблем, због чега је међународна заједница у својим документима, поред дефинисања стандарда, анимирала све државе света да те стандарде прихвате и уграде их у национална законодавства. Као што су то урадиле многе земље, тако је поступила и Република Србија, која је поред имплементације међународних стандарда у сопствено законодавство, донела и Националну стратегију за борбу против прања новца и финансирања тероризма.²

Према томе, прање новца је једна из категорије новијих инкриминација, која полако заузима адекватно место у законодавству већине земаља света.

2. Појам и дефинисање прања новца

Прање новца у основи представља легализацију капитала стеченог криминалном делатношћу. Чине га финансијске трансакције, ради прикривања стварног порекла новца и других облика капитала на тржишту. Састоји се у фалсификовању финансијске документације и манипулацији у систему међубанкарских трансакција. Последњих година се значајно изражава у: утајама пореза, илегалној трговини дрогама и оружјем, организованом коцкању, проституцији и рекету, као и у процесима приватизације капитала у бившим

1 Процењено је, да се око сто педесет милијарди долара опере сваке године и уверење да су легитимне банке, узимајући 10% за своје услуге, биле веома привучене за прање новца за организоване криминалне групе. Види: Тејлор, Експрес, 22. април 2000. године, стр. 27.

2 Службени гласник РС, бр. 55/05, 71/05-исправка, 10/07 и 65/08.

социјалистичким земљама Источне Европе, те у организованим криминалним каналима на Западу.³

Сам појам „прање новца“ потиче од енглеске речи *money laundering*, што значи легализација капитала стеченог криминалном делатношћу, односно финансијске трансакције ради прикривања стварног порекла новца. Састоји се у фалсификовању финансијске документације и манипулације у систему међубанкарских трансакција. Термин „прање новца“ настаје у САД, у периоду прохибиције, у двадесетим годинама прошлог века, када су криминалци зарађени новац од илегалне производње и кријумчарења алкохолних пића приказивали као зараду, коју су остварили у ланцу својих перioniца за прање рубља и аутомобила. Због тога почео је да се употребљава термин „прање новца“. Још 1984. године комисија председника Сједињених Америчких Држава за организовани криминалитет дефинисала је „прање новца“ као процес којим неко прикрива постојање, илегално порекло или илегалну употребу прихода.⁴

Постоје многобројне дефиниције ове појаве, текстуално различите, али суштински садржајно сличне, у појединим деловима чак и идентичне. Због тога нема великих проблема по питању схватања и одређивања садржаја појма прања новца. У страниој литератури постоје шире и уже дефиниције појма прање новца. Према широј верзији – прање новца је процес у коме се приходи, за које постоји основана сумња да су стечени криминалном активношћу, преносе, пребацују, трансформишу, размењују или мењају легалним средствима, ради скривања или прикривања праве природе, извора, намене, кретања или власништва тих прихода. Циљ процеса прања новца јесте да се учини да средства добијена од недозвољених активности или повезана њима буду приказана као легитимна.⁵ Према ужим схватањима, прање новца подразумева сваку радњу или покушај радње којом се сакрива или прикрива нелегално порекло средстава, тако да изгледа да она потичу из легалних извора.⁶

Домаћи аутори, на сличан начин дефинишу овај облик организованог криминалитета. Према М. Вуковићу прање новца подразумева скуп радњи (најчешће банкарских и финансијских) којима се прикрива порекло илегално стеченог новца, те се такав новац приказује као легалан, а финансијске трансакције имају за циљ стварање привида да се до новца дошло законски дозвољеним путем.⁷ М. Бошковић под садржајем појма прање новца подразумева

3 Бошковић, М., *Криминолошки лексикон*, Матица српска, Универзитет у Новом Саду, 1999, стр. 264.

4 Presidents Commission on Organized Crime – The Cash Connection: Organized Crime, Financial Institutions and Money Laundering, Washington, 1984, str.7.

5 Дефиницију је усвојила Генерална скупштина Интерпола 1995. године.

6 FATF Brochure, Paris, 2000, стр. 1.

7 Вуковић, М., „Сива економија – тамна бројка криминалитета”, *Безбедност, број 1*, 1993, Београд, стр. 215.

делатност субјеката, најчешће оних из области сиве економије и организованог криминалитета, којима се стварају услови за легализацију противправно стечене добити, чиме се прикрива њено криминално порекло и ствара представа о законитој делатности. Операцијом која се зове прање новца не прикрива се само незаконито остварен приход, већ и криминална делатност појединих субјеката, који се у свакодневном животу приказују као поштени, угледни и економски моћни грађани.⁸ М. Кулић наводи да прање новца означава активности усмерене ка легализацији новца стеченог бављењем криминалним делатностима. Учесници у прању новца прибегавају најразноврснијим финансијским трансакцијама, како би прикрили право порекло новца, да га тако учине легалним средством промета на тржишту новца, што им омогућава нормално коришћење у пословним односима у којима пласирају свој капитал.⁹

Према новом Закону о спречавању прања новца и финансирања тероризма,¹⁰ под прањем новца, сматра се: конверзија или пренос имовине стечене извршењем кривичног дела; прикривање или нетачно приказивање праве природе, порекла, места налажења, кретања, располагања, власништва или права у вези са имовином која је стечена извршењем кривичног дела; или стицање, држање или коришћење имовине стечене извршењем кривичног дела. Закон о спречавању прања новца Републике Хрватске¹¹ такође даје дефиницију прања новца, према којој се прањем новца сматрају сва чињења и нечињења ради прикривања извора противправно стеченог новца за обављање допуштене делатности или стицања имовине на законит начин. Закон о спречавању прања новца Републике Црне Горе¹² под прањем новца подразумева: замјену или било какав пренос новца или друге имовине, проистекле из кривичног дјела; стицање, поседовање или коришћење новца или друге имовине, проистекле из кривичног дјела; прикривање праве природе, порекла, места депоновања, кретања, располагања, власништва или права у вези са новцем или другом имовином, који су проистекли из кривичног дјела, и прикривање незаконито стечене имовине и капитала при куповини државног капитала у поступку приватизације.

8 Бошковић, М., *Организовани криминалитет*, Полицијска академија, Београд, 1998, стр. 280.

9 Кулић, М.: *Прање новца, привредни криминал и корупција*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2001, стр. 80.

10 Службени гласник РС, бр. 20/2009.

11 Закон о спречавању прања новца Републике Хрватске, Народне новине, број 69/1997.

12 Закон о спречавању прања новца Републике Црне Горе, Службени лист РЦГ, бр. 14/07.

3. Кривично дело прања новца у упоредном законодавству

У националним кривичним законодавствима прање новца се предвиђа као кривично дело тек у последњој деценији прошлог века.

У Кривичном закону *Републике Српске*¹³ у члану 280. предвиђено је кривично дело прања новца које чини лице које новац или имовину за коју зна да су прибављени кривичним делом, прими, замени, држи, њом располаже, употреби је у привредном пословању или на други начин прикрије или покуша прикрити. Учинилац овог кривичног дела биће кажњен казном затвора од шест месеци до пет година. Тежи облик овог дела има три облика: ако је учинилац овог дела истовремено и извршилац или саучесник у кривичном делу којим је прибављен новац или имовинска корист. Такав учинилац ће бити кажњен казном затвора од једне до осам година. Ако је новац или имовинска корист велике вредности, учинилац ће бити санкционисан затвором од једне до десет година. И коначно, ако су ова кривична дела извршена од стране више лица која су се удружила у вршењу таквих кривичних дела, учиниоци ће бити кажњени казном затвора од две до дванаест година. Лакши облик кривичног дела, где ће учинилац бити кажњен казном затвора до три године, постојаће ако је учинилац у извршењу делу поступао нехатно у односу на околност да су новац или имовинска корист прибављени кривичним делом.

Кривични закон *Босне и Херцеговине*¹⁴ у члану 209, у глави кривичних дела против привреде и јединства тржишта, као и кривичних дела из области царина, предвидео је инкриминацију прања новца. У основном облику дело чини лице које новац или имовину за коју зна да су прибављени извршењем кривичног дела, прими, замени, држи, њима располаже, употреби у привредном или другом пословању, или на други начин прикрије или покуша прикрити, а такав је новац и имовина веће вредности или то дело угрожава заједнички економски простор Босне и Херцеговине или има штетне последице за делатности или финасирање институција Босне и Херцеговине. Ово дело забрањено је казном затвора од шест месеци до пет година. Тежи облик дела, санкционисан казном затвора од једне до десет година, постоји ако је радња чињења дела из основног облика предузета у односу на новац или имовинску корист која прелази износ од 50.000 КМ. Предвиђен је и лакши облик дела, за који је прописана новчана казна или казна затвора до три године, а постоји када је учинилац при предузимању радње чињења поступао из нехата, у односу на околност да су новац или имовинска корист прибављени кривичним делом.

13 *Кривичном закону Републике Српске*, Службени гласник РС, број 49/03.

14 *Кривични закон Босне и Херцеговине*, Службени гласник Босне и Херцеговине, бр. 37/2003.

Казнени закон *Републике Хрватске*¹⁵ предвидео је кривичноправну одговорност за прање новца, тако што је у глави кривичних дела против сигурности платног промета и пословања у члану 279. систематизовао кривично дело прикривање противзаконито добијеног новца. Интересантно је истаћи да Кривични закон Хрватске овом кривичном делу не даје назив прање новца. За ово кривично дело запређена је казна затвора од шест месеци до пет година. Учинилац основног облика овог дела може бити свако лице које у банкарском, новчаном или другом привредном пословању уложи, преузме, замени или на други начин прикрије прави извор новца, предмета или права стечена новцем, за који се зна да је прибављен кривичним делом, за које се може изрећи казна затвора од пет година или кривичним делом учињеним у саставу групе или злочиначке организације. У другом ставу овог члана законодавац је предвидео исто кажњавање и за лице које новац, предмете или права наведена у основном облику дела прибавља себи или другоме, поседује или ставља у промет, иако је у тренутку прибављања знао за њихово порекло. Тежи облик дела ће постојати ако је кривично дело из првог и другог става учинио члан групе или злочиначке организације. Такав учинилац ће се казнити казном затвора од једне до десет година. Предвиђен је и лакши облик дела са запређеном казном затвора од три месеца до три године, који ће постојати ако је учинилац кривично дело извршио из нехата и то у односу на чињеницу да су новац, предмети и права прибављени неким од наведених кривичних дела о основном облику овог дела. Законодавац је предвидео и могућност да се учинилац овог дела може и ослободити од казне, ако добровољно допринесе откривању кривичног дела.

Кривични закон *Републике Македоније*¹⁶ у глави кривичних дела против јавних финансија, платног промета и привреде систематизује кривично дело прање новца и друге противправне имовинске користи у члану 273. Основни облик овог дела чини лице које у банкарском, финансијском или другом привредном пословању пусти у оптицај, прими, преузме, замени или раситни новац за који зна да је прибављен трговином наркотичких дрога, трговином оружја или другим кажњивим делом или на други начин прикрије да потиче из ових извора. За учиниоца овог дела запређена је казна затвора од једне до десет година. Такође, ово дело чини и лице (став 2) које пусти у продају или у неки други вид промета имовину, предмете од вредности или друга добра за која зна да су прибављена трговином наркотичких дрога, трговином оружја или другим кажњивим делом или на други начин прикрије да потичу из ових извора. Учинилац и овог дела санкционисан је казном затвора од једне до десет година. Блажи облик кривичног дела постојаће ако је учинилац дела из првог и другог става поступао нехатно у односу на чињеницу да су новац и имовинска корист прибављени кривичним делом. Такав учинилац ће бити санкционисан

15 Казнени закон *Републике Хрватске*, Народне новине Републике Хрватске, број 110/97.

16 *Кривични закон Републике Македоније*, Службени весник на Република Македонија, број 37/1996.

новчаном казном или казном затвора до три године. Тежи облик кривичног дела (став 4) постоји ако се дело чини у саставу групе, банде или другог удружења, са циљем прања новца и друге имовинске користи. За тежи облик предвиђена је казна затвора најмање пет година.

Република Словенија је у свом Казенском законик¹⁷ у глави кривичних дела против привреде, у члану 245. прописала кривично дело прање новца, чији основни облик може да изврши свако лице које новац или имовину за које зна да су стечени кривичним делом, прими, замени, чува, њоме располаже, употреби је у привредној делатности или на други начин, одређен Законом о спречавању прања новца, прањем прикрије или покуша да прикрије његов извор. Учиниолац дела биће кажњен казном затвора до пет година. Закон предвиђа исто кажњавање за прање новца и за учиниоца који је извршио основни облик дела, а истовремено је извршилац или саучесник у кривичном делу којим су прибављени новац и имовина. Квалификовани облик дела постоји ако је радња претходна два облика дела предузета у односу на новац или имовину велике вредности. Учиниолац ће бити кажњен казном затвора до осам година и новчаном казном. Најтежи облик дела, где ће учиниолац дела бити санкционисан казном затвора до десет година и новчаном казном, постоји у случају када је радња било ког претходног облика дела извршена у злочиначком удружењу за вршење таквих кривичних дела.

Према члану 129а Кривичног законика Црне Горе¹⁸ основни облик кривичног дела прања новца, чини лице које у банкарском, новчаном или другом привредном пословању уложи, преузме, замени или на други начин прикрије прави извор новца, односно предмета или права стечених новцем, за који зна да је прибављен кривичним делом. Учиниолац овог дела казниће се затвором од шест месеци до пет година. Тежи облик кривичног дела, где ће извршилац бити кажњен затвором од једне до осам година, постојаће ако је извршилац дела из става 1. овог члана истовремено и извршилац или саучесник у кривичном делу којим је прибављен новац или имовинска корист из става 1. овог члана. Други, још тежи облик постојаће ако је новац или имовина из ст. 1 и 2. овог члана велике вредности. Тада ће се учиниолац казнити затвором од једне до десет година. Најтежи облик је санкционисан казном затвора од три до дванаест година, а постоји ако дела из ст. 1 и 2. овог члана изврши више лица која су се удружила за вршење таквих дела. Ако је дело из ст. 1 и 2. овог члана учињено из нехата, учиниолац ће се казнити затвором до три године.

Што се тиче *Немачког кривичног законика*, основни облик дела може извршити лице које предмет које је друго лице стекло извршењем претходног кривичног дела скрива, прикрива или отежава утврђивање његовог порекла, спречава или угрожава његово проналажење, заплењивање, одузимање и обезбеђење. За овај облик дела прописана је казна затвора од три месеца до

¹⁷ Казенски законик Републике Словеније, Урадни лист Републике Словеније, број 55/2008.

¹⁸ Кривични законик Црне Горе, Службени лист Црне Горе, број 70/03.

пет година. Такође, исто ће се казнити и лице које предмет који је друго лице стекло извршењем претходног кривичног дела прибавља за себе или другог или употребљава за себе или другог, уколико му је у време стицања предмета било познато његово порекло. Према овом законском решењу предвиђено је кажњавање прања новца уколико су предмети или имовина прибављени извршењем неких од тежих кривичних дела која су у закону наведена. Тежи облик дела постојаће уколико учинилац прање новца врши у виду заната или као припадник банде која је створена ради трајног вршења кривичног дела прања новца. Предвиђена казна за овај облик дела је од једне до десет година затвора. Нехатно извршење дела постоји у случају када учинилац из стварне лакомислености није дошао до сазнања да предмети потичу од претходно извршених кривичних дела од стране другог лица.¹⁹ Казна затвора за овај облик дела је од три месеца до три године.

У *Кривичном законнику Руске федерације*,²⁰ у групи кривичних дела против економске делатности, систематизовано је кривично дело прања новца, под називом „Легализација (прање) новчаних средстава или друге имовине, стечене противправним путем”. Основни облик дела састоји се у бављењу финансијским операцијама и другим пословима са новчаним средствима или другом имовином која је намерно стечена незаконитим путем, као и коришћење наведених средстава за остваривање своје предузетничке или друге привредне делатности. За овај облик дела предвиђена је новчана казна од петстотина до седамстотина минималних износа цене рада или другог дохотка осуђеног лица за време од пет до седам месеци или казна затвора у трајању до четири године, уз новчани казну до сто минималних износа цене рада или другог дохотка осуђеног лица, у трајању до једног месеца. Тежи облик дела постоји: ако је радњу извршења основног облика предузело лице у саставу групе уз претходни договор, ако је радња извршења предузета вишеструко (специјални поврат) и ако је радња извршења предузета од стране лица искоришћавањем свог службеног положаја. За тежи облик дела прописана је казна затвора у трајању од четири до осам година уз конфискацију имовине или без ње. Најтежи облик овог кривичног дела постоји у случају када је радња извршења основног облика дела предузета од стране организоване групе или у великој размери. За овај облик дела прописана је казна затвора од седам до десет година, уз конфискацију имовине или без ње.²¹

19 Бошковић, М., Бошковић, А., *Корупција-прање новца- финансирање тероризма*, оп. cit. стр. 204.

20 Марковић, М.: *Прање новца у кривичном законодавству Републике Србије и упоредним законодавствима*, Зборник радова: Корупција и прање новца“, Сарајево, 2009.године, стр. 274.

21 *ibid* стр. 274.

4. Прање новца у домаћем законодавству

Као кривично дело, прање новца није било посебно систематизовано у претходном Кривичном закону СРЈ, нити у кривичним законима Србије и Црне Горе, нити су биле предвиђене неке друге инкриминације под другим називом које би по садржају одговарале кривичном делу прања новца. Истина, било је неких инкриминација, као што је кривично дело помагање, у глави кривичних дела против имовине или на пример, кривично дело помоћ учиниоцу после извршеног кривичног дела, у чијим конструкцијама су постојали само неки елементи радњи из области прања новца, али нису могли да представљају прање новца као кривично дело. У наше кривично законодавство кривично дело прања новца уведено је први пут 2001. године, у тада важећем Закону о спречавању прања новца.²² Нови Закон о спречавању прања новца²³ донет је 2005. године којим се предвиђа низ управно-правних и других мера за сузбијање прања новца. И коначно, Закон о спречавању прања новца и финансирању тероризма из 2009. године је тренутно важећи пропис који третира проблематику прања новца и финансирања тероризма.²⁴

У Кривичном законнику Републике Србије **прање новца** је предвиђено у глави кривичних дела против привреде, у члану 231.²⁵

Кривично дело прање новца у основном облику састоји се у конверзији или преносу имовине за који се зна са потиче од кривичног дела у намери да се прикрије или лажно прикаже незаконито порекло имовине, у прикривању или лажном приказивању чињеница о имовини за коју се зна да потиче од кривичног дела или у стицању, држању или коришћењу имовине за коју се зна у тренутку пријема да потиче од кривичног дела.²⁶

По члану 112. став 36. КЗ РС под имовином се сматра добро сваке врсте, материјално или нематеријално, покретно или непокретно, процењиво или непроцењиво и исправа у било ком облику којим се доказује право или интерес на такво добро. Имовином се сматра и приход и друга корис остварена непосредно или посредно из кривичног дела, као и добро у које је она претворена или са којом је помесана.²⁷ Новац је мерило вредности и средство плаћања и

22 Стојановић, З., *Коментар кривичног законика*, „Службени гласник“, Београд, 2006. година, стр. 552.

23 Закон о спречавању прања новца, „Службени гласник Републике Србије“, број 107/05 и 117/05

24 Закон о спречавању прања новца и финансирању тероризма, Службени гласник РС, бр. 20/2009.

25 До доношења Кривичног законика РС примењивао се Закон о спречавању прања новца (Службени лист СРЈ број 53/2001).

26 Јовашевић, Д., *Кривично право, Посебни део*, Номос, Београд, 2010. године, стр. 126

27 Јовашевић, Д., *op. cit.* стр. 95.

због вишеструког значаја који има у платном промету и у привредном пословању уопште, ужива и посебну правну заштиту, па и у домену кривичног права.²⁸

Радња извршења кривичног дела се састоји из више алтернативно предвиђених делатности. То су: конверзија или пренос незаконито стечене имовине; прикривање или лажно приказивање чињеница о имовини; стицање, држање или коришћење незаконито стечене имовине.²⁹ Конверзија је претварање једне новчане валуте у другу, најчешће преко банака или овлашћених мењачница. Под преносом имовине се подразумева преношење имовинских права или предмета који имају имовинску вредност на неко друго физичко или правно лице. Други могући облик је прикривање или лажно приказивање чињеница о имовини. Прикривање се, по правилу чини нечињењем, тако што се не саопштавају релевантне чињенице, док је лажно приказивање, давање неистинитих података о тим околностима. Дело се може извршити и стицањем, држањем или коришћењем имовине. Стицање је прибављање имовине у свој посед са могућношћу да њом располаже. Држање је фактичко располагање имовином, док је коришћење сваки начин располагања том имовином, као што су употреба, продаја, давање на поклон и др.³⁰

Лакши облик дела постоји ако је радњу извршења предузело лице које није знало да новац или имовина представљају приход остварен кривичним делом, али је то могло и било дужно да зна (несвесни нехат).³¹

Ово кривично дело има два тежа облика. Први тежи облик дела постоји у случају предузимања радње извршења, у односу на новац и имовину чија вредност прелази износ од 1.500.000 динара. За овај облик дела је кумулативно прописана казна затвора од једне до десет година и новчана казна. Други тежи облик дела постоји ако је радња извршења предузета од групе. За овај облик дела је предвиђена такође кумулативно казна затвора од две до дванаест година и новчана казна.³²

На субјективном плану, за извршење овог кривичног дела неопходан је умишљај. Иако би умишљај треба да обухвати и знање да имовина потиче од кривичног дела, то се у законском опису експлицитно захтева код сва три облика радње извршења. Код трећег облика дела, то знање треба да постоји у време када се до имовине дошло. Осим знања код конверзије и преноса имовине потребна је и намера да се прикрије или лажно прикаже незаконито порекло имовине.³³

28 Лазаревић, Љ. *Коментар кривичног законика Републике Србије*, Савремена администрација, Београд 2006. године, стр. 628.

29 Јовашевић, Д., *op.cit.* стр.127.

30 Лазаревић Љ., *loc. cit.* стр. 628.

31 Јовашевић, Д., *loc. cit.* стр. 127.

32 Јовашевић, Д., *op. cit.* стр. 128.

33 Стојановић, З., *op. cit.* стр. 553.

Одредбе Кривичног законика којим се регулише кривично дело прања новца представљају значајно побољшање у односу на ранију инкриминацију, коју је садржао Закон о спречавању прања новца из 2001. године. Реформа до које је дошло 2005. године решила је неке од наведених проблема, обезбеђујући већу усклађеност домаћих прописа са међународним документима. Дефиниција прања новца из Кривичног законика је примеренија захтевима из међународних докумената и разрешава неке од дилема. Уместо ранијег појма „незаконите делатности“, одредбе КЗ упућују на то да имовина потиче од вршења кривичног дела. Ирелевантно је о којем се кривичном делу ради. Значи, предикатним кривичним делом сматрају се само активности које су законом прописане као кривична дела настала кршењем како домаћих тако и међународних прописа. Предикатно кривично дело може да буде било које кривично дело чијим се извршењем дошло до имовине која је предмет кривичног дела прања новца. У погледу утврђивања чињенице да имовина потиче од вршења кривичног дела, није потребно да већ постоји правноснажна пресуда за то кривично дело.³⁴ Такође се уочава и то да Кривични законик Републике Србије нема посебну одредбу која се односи на лица која су учиниоци и предикатног кривичног дела и кривичног дела прања новца, као што је то у КЗ Црне Горе (чл. 268.ст. 2), КЗ Републике Српске (чл.280. ст. 2) и КЗ Словеније (чл. 245. ст. 2). У КЗ Црне Горе и Републике Српске прописан је квалификован облик овог кривичног дела који постоји кад је извршилац дела истовремено и извршилац или саучесник у кривичном делу којим је прибављен новац или имовинска корист. За овај тежи облик прописана је и строжија казна – казна затвора од једне до осам година. Према ставу 3. Стојановића, лице које изврши предикатно кривично дело, тј. које је имовину стекло вршењем кривичног дела не може да буде извршилац кривичног дела прања новца. Као и код кривичног дела прикривања, и овде се ради о накнадном некажњивом делу.³⁵

Према новом **Закону о спречавању прања новца и финансирања тероризма Републике Србије** из 2009. године, под прањем новца, сматра се: конверзија или пренос имовине стечене извршењем кривичног дела; прикривање или нетачно приказивање праве природе, порекла, места налажења, кретања, располагања, власништва или права у вези са имовином која је стечена извршењем кривичног дела; или стицање, држање или коришћење имовине стечене извршењем кривичног дела.³⁶ Основно кривично дело прање новца у свим члановима у наведеним законима има доста сличности без обзира на текстуалне разлике. Постоје одређене разлике у одређивању тежег облика овог кривичног,

³⁴ Стојановић, З., *op. cit.* стр. 201.

³⁵ Стојановић, З., *op. cit.* стр. 553.

³⁶ Закон о спречавању прања новца и финансирања тероризма, Службени гласник РС, бр. 20/2009, 72/2009 и 91/2010.

дела као и у навођењу услова када лице неће бити кажњено, односно када га суд може ослободити од казне.

5. Национална стратегија Србије за борбу против прања новца и финансирања тероризма

Влада Републике Србије донела је националну стратегију за борбу против прања новца и финансирања тероризма.³⁷ Сврха Националне стратегије за борбу против прања новца и финансирања тероризма је да се, на основу описа и анализе стања и трендова криминалитета, као и анализе законодавног, институционалног и оперативног оквира борбе против прања новца и финансирања тероризма, дају препоруке за превазилажење проблема и унапређивање постојећег система. Препоруке ће бити разрађене акционим планом, који ће предвидети обавезе свих органа из ове стратегије, као и рокове за извршавање обавеза.

Основни циљеви ове стратегије су:

- превентивним и репресивним мерама утицати на смањење криминалитета у вези са прањем новца и финансирања тероризма;
- имплементирати међународне стандарде чије спровођење омогућава чланство или повољнији статус државе у међународним организацијама;
- развити систем сарадње и одговорности свих учесника у борби против прања новца и финансирања тероризма;
- унапредити сарадњу јавног и приватног сектора на плану борбе против прања новца и финансирања тероризма;
- обезбедити транспарентност финансијског система.

У складу са овом Стратегијом, прање новца је процес прикривања незаконитог порекла новца или имовине стечених криминалитетом. Када је имовинска корист стечена извршењем кривичног дела, извршилац тражи начин да новац користи тако да не привлачи пажњу надлежних органа. Стога врши низ трансакција које служе да новац прикажу као законито стечен. Прање новца има три основне фазе:

Прва фаза: фаза „улагања” је прекидање директне везе између новца и незаконите активности којом је он стечен. У њој се незаконито стечени новац уводи у финансијски систем. Новац се уплаћује на банковне рачуне, најчешће у виду неке законите активности у којој се плаћање врши у готовом новцу. Један од начина је оснивање фиктивног привредног друштва које нема пословних активности, већ служи искључиво за полагање „прљавог” новца или уситњавање великих сума новца а потом његово полагање на рачуне у износима који нису сумњиви и нису предмет пријављивања надлежним органима.

Друга фаза: фаза „раслојавања” или „прикривања”. Након што је новац ушао у легални финансијски систем, пребацује се са рачуна на који је положен

37 Службени гласник РС, бр. 55/05, 71/05-исправка, 101/07 и 65/08.

на друге рачуне. Главни циљ тих трансакција је прикривање везе између новца и криминалне активности од које потиче.

Трећа фаза: фаза „интеграције”, у којој се „прљав” новац јавља као новац који потиче од дозвољене делатности. Чест метод интеграције „прљавог” новца у легалне финансијске токове је куповина некретнина. Давање у закуп некретнина је законито а приход од закупнине није сумњив. Новац се често инвестира у предузећа у тешкоћама, која након тога настављају да раде, а дивиденде и директорске плате које се исплаћују су законити приходи. Када новац дође у ову фазу, скоро да је немогуће открити његово незаконито порекло.

Прање новца и финансирање тероризма су глобални проблеми који имају повратне ефекте на економске, политичке, безбедносне и социјалне структуре земље. Последице прања новца и финансирања тероризма су: подривање стабилности, транспарентности и ефикасности финансијског система земље, економски поремећаји и нестабилност, угрожавање програма реформи, смањење инвестиција, губљење угледа државе и угрожавање националне безбедности.

Процена Међународног монетарног фонда је да је укупан обим прања новца у свету између два до пет процената укупног светског друштвеног производа. Износ у новцу који одговара наведеним процентима је 590 милијарди до 1,5 билиона америчких долара годишње. С обзиром на тајност и природу прања новца, наведени подаци су само индикатор величине проблема.

5.1. Борба против прања новца и финансирања тероризма у Републици Србији

Релевантни међународни стандарди у вези са прањем новца су:

Радна група за спречавање прања новца (Financial Action Task Force on Money Laundering- FATF) донела је 2003. године нових „40 препорука” у области спречавања прања новца;

У периоду од 2001. до 2005. године FATF је донела „9 специјалних препорука” у области спречавања финансирања тероризма;

Европска унија донела је 2005. године нову Директиву о спречавању употребе финансијског система у сврхе прања новца и финансирања тероризма (Трећа директива ЕУ);

Европска унија донела је 2006. године Уредбу о контроли преноса физички преносивих средстава плаћања у износу од 10.000 евра или више преко државних граница Европске уније;

Потврђене и потписане конвенције:

Конвенција Уједињених нација о противзаконитом промету опојних дрога и психотропних супстанци (Бечка конвенција), донета 1988. године („Службени лист СФРЈ - Међународни уговори”, број 14/90);

Конвенција Савета Европе о прању, тражењу, заплени и конфискацији прихода стечених криминалом (Стразбуршка конвенција), донета 1990. године

(„Службени лист СРЈ - Међународни уговори”, број 7/02 и „Службени лист СЦГ - Међународни уговори”, број 18/05);

Конвенција Уједињених нација против транснационалног организованог криминала са допунским протоколима (Палермо конвенција), донета 2000. године („Службени лист СРЈ - Међународни уговори”, број 6/01);

Кривичноправна конвенција Савета Европе о корупцији из 1999. године („Службени лист СРЈ - Међународни уговори”, број 2/02 и „Службени лист СЦГ - Међународни уговори”, број 18/05);

Конвенција Уједињених нације против корупције, донета 2003. године „Службени лист СЦГ - Међународни уговори”, број 12/05);

Конвенција Уједињених нација о спречавању финансирања тероризма, донета 2000. године („Службени лист СРЈ - Међународни уговори”, број 7/02);

Конвенција Савета Европе о прању, тражењу, заплени и конфискацији прихода стечених криминалом и о финансирању тероризма (Варшавска конвенција), донета 2005. године, потписана је 16. маја 2005. године.

5.2. Институционални ниво - субјекти задужени за спровођење усвојене стратегије

1) Министарство финансија врши послове државне управе који се односе на спречавање прања новца и предлаже прописе који уређују ову област. У оквиру Министарства финансија образовани су следећи посебни органи који у делокругу имају и борбу против прања новца и финансирања тероризма: Управа за спречавање прања новца, Пореска управа, Управа царина, Девизни инспекторат и Управа за игре на срећу.

2) Министарство правде између осталих, обавља послове државне управе који се односе на кривично законодавство, међународну правну помоћ и др. Министарство правде, у оквиру Сектора за нормативне послове и међународну сарадњу, има Одељење за нормативне послове, европске интеграције и међународну сарадњу које обавља послове који се односе на изразу и праћење примене закона, развој и унапређење правног система у областима из делокруга Министарства, праћење програма европске интеграције, хармонизацију прописа са прописима Европске уније, Савета Европе и Уједињених нација; послове праћења и остваривања права и обавеза који проистичу из релевантних међународних конвенција из надлежности Министарства правде и Одељење за међународну правну помоћ које обавља послове који се односе на захтеве домаћих и страних судова, других државних органа и грађана за пружање међународне правне помоћи.

3) Правосудни центар за обуку и стручно усавршавање је организација која пружа програме обуке и стручног усавршавања носилаца правосудних функција и запослених у правосудју у Републици Србији. Оснивачи Правосудног центра су Република Србија и Друштво судија Србије. Задатак Правосудног цен-

тра је осмишљавање и реализација програма обуке, унапређење и усавршавање знања судија, тужилаца и запослених у правосуђу, приближавање савремених стандарда међународног правног поретка и судске праксе развијених правних система, као и нових правних института и прописа у вези са европским интегративним токовима.

4) Министарство унутрашњих послова

Управа за борбу против организованог криминала Министарства унутрашњих послова је реорганизована, у складу са Законом о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, у Службу за борбу против организованог криминала. У оквиру Службе, у Одељењу за борбу против организованог финансијског криминала, образован је Одсек за борбу против прања новца. Служба за борбу против организованог криминала је саставни део Управе криминалистичке полиције.

5) Безбедносно - информативна агенција, у складу са Законом о Безбедносно-информативној агенцији³⁸ обавља и послове у вези са супротстављањем организованом међународном криминалитету. То су послови откривања, истраживања и документовања најтежих облика организованог криминалитета са елементом иностраности - кријумчарењем наркотика, илегалним миграцијама и трговином људима, кријумчарењем оружја, фалсификовањем и прањем новца, као и најтежим облицима корупције повезаним са међународним организованим криминалом. Посебни послови и задаци БИА односе се на спречавање и сузбијање унутрашњег и међународног тероризма.

6) Министарство одбране, у складу са одредбама Закона о министарствима³⁹, обавља, између осталог, послове државне управе који се односе на безбедност од значаја за одбрану. Законом о основама уређења служби безбедности Републике Србије („Службени гласник РС”, број 116/07) образоване су Војнобезбедносна агенција и Војнообавештајна агенција као органи управе у саставу Министарства одбране, са статусом правног лица. Законом о службама безбедности СРЈ („Службени лист СРЈ”, број 37/02 и „Службени лист СЦГ”, број 17/04) утврђене су надлежности војних служби безбедности – Војнобезбедносне агенције и Војнообавештајне агенције у борби против тероризма и организованог криминала, што обухвата и спречавање прања новца и финансирања тероризма.

7) Јавно тужилаштво је самостални државни орган чија надлежност је утврђена Уставом и Законом о јавном тужилаштву. У Републици Србији постоји Републичко јавно тужилаштво, 30 окружних и 109 општинских јавних тужилаштава. У Републичком јавном тужилаштву образоване су групе за праћење и консултације по предметима привредног криминала, где спада и кривично дело прање новца, али није извршена специјализација за прање новца и финансирање

38 Закон о Безбедносно-информативној агенцији, Службени гласник РС, број 42/02.

39 Закон о Министарствима, Службени гласник РС, број 65/08.

тероризма. За поступање у предметима кривичних дела организованог криминала за територију Републике Србије надлежно је Посебно одељење Окружног јавног тужилаштва у Београду за сузбијање организованог криминалитета.

8) Судови у Републици Србији самостални и независни и суде на основу Устава, закона и других општих аката када је то законом предвиђено, опште прихваћених правила међународног права и потврђених међународних уговора. Судска власт врши се преко судова опште и посебне надлежности, чије се оснивање, организација, надлежност, уређење и састав уређују законом. Највиши суд у Републици Србији, по Уставу је Врховни касациони суд. У овом тренутку постоји 187 судова опште и посебне надлежности. Неколико судова у великим градовима решава далеко највећи број предмета.

5.3. Органи који врше надзор над применом Закона о спречавању прања новца

1) Народна банка Србије је централна банка Републике Србије чија је надлежност одређена Уставом Републике Србије и Законом о Народној банци Србије. Народна банка је самостална и независна институција. Њен основни циљ је одржавање финансијске стабилности. Послови из надлежности Народне банке Србије су, између осталих, и:

- унапређење функционисања платног промета и финансијског система;
- контрола бонитета и законитости пословања банака и других финансијских организација;
- надзор над применом закона у делатности осигурања, код друштава за управљање добровољним пензијским фондовима и даваоца финансијског лизинга;
- надзор над применом Закона о спречавању прања новца од стране банака, мењача, осигуравајућих организација, друштава за управљање добровољним пензијским фондовима и даваоца финансијског лизинга.

2) Комисија за хартије од вредности је независна и самостална организација Републике Србије. Њене надлежности дефинисане су Законом о тржишту хартија од вредности и других финансијских инструмената, Законом о инвестиционим фондовима, Законом о спречавању прања новца и другим законима.

3) Други органи и организације који су надлежни за надзор над применом Закона о спречавању прања новца, до доношења ове стратегије нису вршили те послове због недостатка људских и материјалних ресурса.

Закључак

За успех спречавања прања новца потребна је одговарајућа међународна сарадња уз коришћење савремених и ефикасних метода, како у превенцији тако и у репресивним санкцијама. Да би борба против кривичног дела прања новца

била боља и ефикаснија потребно је и ангажовање свих друштвених чинилаца, јер ово кривично дело и угрожава пре свега економске, политичке, правне, културне и друге значајне вредности једног друштва.

Праће новца представља веома опасну криминалну делатност са високим степеном друштвене опасности, тако да се ово кривично дело тешко открива а и доказује. Битно је истаћи да је праће новца последица неефикасног функционисања институција система, тако да борба против ове друштвено негативне појаве представља и борбу за реформу институције, јер само бољим и ефикаснијим институцијама можемо се супротставити прању новца и самим тим подићи животни стандард грађана на виши ниво, а то ћемо учинити пре свега доследним спровођењем Закона, што ефикаснијим радом полиције, као и применом казнене политике у нашим судовима.

Из упоредноправног прегледа произилази да сви анализирани закони, у групи кривичних дела против привреде и платног промета, садрже кривично дело праће новца. Кривично дело има више облика, а казне су упоредиве и међусобно сличне. Поједини закони предвиђају кумулативно изрицање казне затвора и новчане казне учиниоцу кривичног дела. Међутим, није довољна сама ратификација међународних докумената и доношење домаћих прописа. Неопходна је њихова примена. Имајући у виду да праће новца представља глобални проблем, неопходно је деловати и на плану јачања међународне сарадње у овој области. У овој борби свака држава треба и мора да рачуна на помоћ других држава, као и целе међународне заједнице, из разлога што криминалитет не познаје границе. Боља и ефикаснија борба против овог облика криминалитета подразумева активније учешће свих субјеката који се баве превенцијом и репресијом овог вида криминалитета.

Дакле, може се констатовати, законодавство Републике Србије је усклађено са међународним стандардима и обавезама које је Србија преузела ратификацијом појединих докумената. Законска решења у правном систему Србије су хармонизована са решењима из ових међународних докумената.

Литература

Књиге, уџбеници:

1. Бошковић, М., *Организовани криминалитет*, Полоцијска академија, Београд, 1998.
2. Бошковић, М., Бошковић, А.: *Корупција-праће новца - финансирање тероризма*.
3. Бошковић, М., *Криминолошки лексикон*, Матица српска, Универзитет у Новом Саду, 1999.
4. Вуковић, М., *Сива економија – тамна бројка криминалитета*, Безбедност, број 1, Београд, 1993.
5. Јовашевић, Д., *Кривично право, Посебни део*, Номос, Београд, 2010.

6. Кулић, М.: *Прање новца, привредни криминал и корупција*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2001.

7. Лазаревић, Љ. *Коментар кривичног законика Републике Србије*, Савремена администрација, Београд, 2006.

8. Марковић, М., „*Прање новца у кривичном законодавству Републике Србије и упоредним законодавствима*“, Зборник радова: „Корупција и прање новца“, Сарајево, 2009.

9. Стојановић, З., *Коментар кривичног законика*, Службени гласник, Београд, 2006.

Прописи, документи:

Закон о спречавању прања новца Републике Хрватске, Народне новине, број 69/1997.

Закон о спречавању прања новца Републике Црне Горе, Службени лист РЦГ, бр. 14/07.

Кривичном закону Републике Српске, Службени гласник РС, број 49/03.

Кривични закон Босне и Херцеговине, Службени гласник Босне и Херцеговине, бр. 37/2003.

Казнени закон Републике Хрватске, Народне новине Републике Хрватске, број 110/97.

Кривични закон Републике Македоније, Службени весник на Република Македонија, број 37/1996.

Казенски законик Републике Словеније, Урадни лист Републике Словеније, број 55/2008.

Кривични законик Црне Горе, Службени лист Црне Горе, број 70/03.

Закон о спречавању прања новца, „Службени гласник Републике Србије“, број 107/05 и 117/05

Закон о спречавању прања новца и финансирања тероризма, Службени гласник РС, бр. 20/2009, 72/2009 и 91/2010.

Закон о Безбедоносно-информативној агенцији, Службени гласник РС, број 42/02.

Закон о Министарствима, Службени гласник РС, број 65/08.

Закон о спречавању прања новца (Службени лист СРЈ број 53/2001).

Национална стратегија за борбу против прања новца и финансирања тероризма, Службени гласник РС, бр.55/05, 71/05-исправка, 10/07 и 65/08.

Presidents Comission on Organized Crime – The Cash Connection: Organized Crime, Financial Institutions and Money Laundering, Washington, 1984.

Tatjana Skakavac, LL.M.
Post-graduate student,
Faculty of Law, University of Niš

MONEY LAUNDRING IN COMPARATIVE AND NATIONAL LEGISLATION

Summary

The economic system of a country may be endangered in numerous ways. In the contemporary world, there are many fraudulent schemes at work which are particularly prominent in the field of organized crime. One of these criminal activities involving organized criminal groups is money laundering, which has grown into a serious international problem. The activities of criminal organizations in the area of organized crime have been affecting the international community at large. Given the considerable international implications, the international community has been urging for mutual cooperation and joint action aimed at preventing and combating money laundering worldwide. In that context, the international community has adopted a vast body of regulations which have laid down the international standards in this area. These regulations are being progressively introduced into the national legislations. The Serbian legislation in this area is in compliance with the international standards and obligations assumed by the ratification of some of these international documents. In addition to recognizing the international standards and introducing them into the national legislation, the Republic of Serbia has also adopted the National Strategy for Combating Money Laundering and Financing Terrorism.

Key words: money laundering, organized crime, international conventions, national legislation, national strategy

